

TÜRKİYE'DE SOSYAL DEVLET İLKESİ VE ENGELLİLERE YÖNELİK YAYINCILIK

Social State Policy in Turkey and Publications for Disabilities

Simge YILMAZ* - Doç. Dr. İrfan PAÇACI**

Özet

Sosyal devlet anlayışı 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Yaşanan önemli gelişmelerle birlikte 20. yy ve sonrasında özellikle sanayi toplumlarında sosyal refah anlayışını ve uygulamalarını beraberinde getirmiştir. Türkiye'de sosyal devlet anlayışının temellerinin atılmasıyla birlikte çeşitli kanunlar ortaya çıkmıştır.

Sosyal devlet kavramıyla birlikte yerel yönetimlerde sosyal belediyeçilik anlayışı benimsenmiştir. Toplumda yer alan sorunlar ile ilgili çözüm arama noktasında sosyal belediyeler ve bazı kurum - kuruluşlar çeşitli çalışmalara imza atmıştır. Bu perspektifle yapılan çalışmalarda yoksul kesimlere yardımcı olmak, toplumu oluşturan bireylerin gelişimini sağlamak hedeflenmiştir. Özellikle genç, yaşlı, engelli ve asgari yaşam sınırında ya da altında bulunan kesimlerin eğitim, sağlık gibi birincil yaşam ihtiyaçlarının yanı sıra kültürel açıdan da gereksinimleri giderilecek şekilde düzenlemeler yapılmıştır.

Abstract

The concept of social state emerged in the second half of the 19th century. Along with significant developments in the 20th century and later, this concept brought along the concept and practice of social welfare, especially in industrial societies. In Turkey, various laws have been legislated with the laying of the foundations of the social state concept.

Together with the concept of social state, the concept of social municipality was adopted in local administrations. At the point of solution seeking to the problems in the society, social municipalities and some institutions have put their signatures under various studies. In the studies conducted with this perspective, it is aimed to help the poor and to ensure the development of the individuals who make up society. In particular, regulations are put in order to address the primary needs of the young, the elderly, the disabled and those who are at or below the subsistence mini-

* İstanbul Gelişim Üniversitesi, Öğretim Görevlisi, sijilmaz@gelisim.edu.tr

** Marmara Üniversitesi, Öğretim Üyesi

İlgili kanunlarda ve konuyla ilgili düzenlenen sözleşmelerde engelli bireylerin yayıncılık aracılığıyla bilgiye ve iletişime erişimlerinin sağlanması gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu bağlamda engelli bireylerin bilgiye ve iletişime erişim hakları göz önüne alınarak çeşitli projeler yürütülmektedir. Fakat her ülkenin bu konu ile ilgili yaptığı çalışma ve verdiği önem aynı derecede değildir. Yürütülen çalışmalar incelendiğinde kanun maddeleri dahilinde gönüllülük esasıyla oluşturulan projelere rağmen yeterli devlet desteği olmasından kaynaklanan problemler bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda sosyal devlet anlayışı, yayıncılık alanında ele alındığında engelli bireylere yönelik yapılan çalışmalarındaki devlet desteğinin ve verilen önemin yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Engelli bireylerin yayıncılık faaliyetlerinde bulunan sorunlara yönelik çözüm yolları uygulamaya geçirilerek bireylerin haklarını eşit kullanabilmesi sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Devlet, Sosyal Refah, Engelli Yayıncılığı, Engelli Hakları

such as education and health as well as to meet the cultural requirements.

It is underlined in the relevant laws and conventions that access to information and communication must be provided through publishing so that persons with disabilities can live an independent and decent life with dignity. In this context, various projects are carried out taking into consideration the rights of individuals with disabilities to access information and communication. However, when the aforementioned studies are examined, it is understood that there are problems due to lack of adequate state support despite the projects created on the basis of volunteerism. In this context, when the concept of social state is discussed in the field of publishing, it is observed that the state support and the importance given in the studies aimed at disabled individuals remain insufficient.

Keywords: Social State, Social Welfare, Disabled Publishing, Disability Rights

GİRİŞ

Sosyal devlet, toplumu oluşturan bireylerin, devletin tüm olanaklarından eşit şekilde faydalanması ve en yüksek refah düzeyinde yaşamlarını sürdürmelerini hedeflemektedir. İnsan onurunu korumayı birincil hedef olarak belirleyen sosyal devlet, toplumun yoksul ve güçsüz kesimleri için büyük çalışmalar yürüterek oluşumunu bir hukuk devleti çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda; sosyal devlet, toplumun daha eşit koşullarda ve haklarının korunduğu ortamda var olmasını sağlama yönünde çalışmalar yapmıştır.¹ Belirlenen amaçlar ve yapılan çalışmalar sosyal devletin toplum refahında kilit rol oynadığını gözler önüne sermektedir. Sosyal devlet anlayışı ve bu kavram kapsamında geliştirilen sosyal politikalar, gelişmiş ülkelerde üreten işçi sınıfı ve demokratik durumlar ile birlikte meydana gelirken; Türkiye’de devlet merkezli yani devletin biçimlendirdiği bir süreç olarak kendisini göstermektedir.² Sosyal devlet anlayışı Osmanlı döneminden başlayarak varlığını sürdürmektedir. Devlet yaptığı çalışmaları tek başına yürütürken zamanla üstlenilen sorumlulukları paylaşıp, görevleri hafifletici kuruluşlar oluşmaya başlamıştır.³ Sosyal devlet anlayışı beraberinde sosyal belediyecilik faaliyetlerini getirmiştir. Türkiye’de, özellikle 1990 yılından sonra, sosyal belediyecilik uygulamaları ile ilgili yapılan çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır. Belediyeler bu bağlamda öncelikle sosyal ve kültürel alanda politikalar benimsemiştir. Benimsenen politikalar doğrultusunda yapılan çalışmalarda özellikle engelli bulunan bireyler ile ilgili konulardan başlanmıştır. Aynı zamanda farklı dezavantajlı olanlara yönelik sosyal hizmet ve yardım alanında projeler üretilmiştir.⁴

Geçmişten günümüze doğru sırayla bakıldığında sosyal devlet anlayışı kapsamında engelli bireylerin hayati yaşam şartlarını sağlamaya yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Sosyal devlet ilkesi doğrultusunda ülkelere anayasal planda bakıldığında İngiltere, Fransa, Almanya gibi gelişmiş ülkelerin düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Bu bağlamda sosyal devletin ilk izlerinin, 1793 yılında Fransa’da yayımlanan “II. İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi” olduğu

¹ Christopher Pierson, Modern Devlet, (D. Hattatoğlu, Çev.), Çivi Yazıları Yayınları, İstanbul, 2000

² Meryem Koray, Sosyal Politika, İmge Kitabevi, Ankara, 2005, ss.25-30

³ Nadir Özbek., “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Sosyal Devlet”, Toplum ve Bilim Dergisi, 2002, ss.11-15

⁴ T. Güloğlu, & M. Es, “Yerelleşen Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler”, 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya, 2008, ss.257-267

bilinmektedir. “1793 Fransız Anayasası”nda da yer alan bildiği, toplumda ihtiyacı olan bireylere devlet tarafından yardım yapılması, öğrenim olanağından tüm vatandaşların eşit şekilde yararlanmasının sağlanması gibi hükümler yer almaktadır. Bunun yanı sıra yine Fransa’da yapılan çalışmalar sonucunda 1848 Anayasası da sosyal hak ve sosyal hukuk anlayışlarını büyük ölçüde yansıtmaları açısından önemlidir.⁵ Fakat bu bireyler sosyal bütünleşme kapsamında birçok sorunla baş etmeye çalışmaktadır. Engellilerin toplumsal hayata katılımları ve onurlu yaşamaları kanun koyucu tarafından istenen ve dile getirilen bir durum olarak kendini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’de engelli bireylere yönelik farklı alanlarda birçok kanun bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 13 Aralık 2006 tarihli ve A/RES/61/106 tarihli kararıyla kabul ettiği ve 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe giren “Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi”, 01/07/2005 tarihinde kabul edilen, 5378 sayılı “Engelliler Hakkında Kanun”⁶ örnek olarak gösterilebilmektedir. İlgili kanun ve sözleşmelerde engellilerin özgür ve insani yaşam şartlarına uygun bir hayat sürdürebilmeleri adına yayıncılık aracılığıyla bilgiye ve iletişime erişimlerinin sağlanması gerektiğinin altı çizilmektedir. Bilgiye erişimin önemi; 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanunu, Genel Esaslar, Madde 4 / d) “Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri ve topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır.” maddesinde açıkça belirtilmektedir.⁷ Sözü edilen maddede de anlaşılacağı gibi; engelli bireylerin toplumun diğer üyeleriyle eşit şekilde bilgi edinme hakları bulunmaktadır. Bu nedenle engellilerin kitle iletişim araçlarıyla bilgiye kolay ulaşımı sağlanmalıdır. Fakat her ülkenin bu konu ile ilgili yaptığı çalışma ve verdiği önem aynı derecede değildir. Bu çalışmada sosyal devlet anlayışının nasıl olduğu, uygulanış biçimleri üzerinde durulmuş ve bu bağlamda engelli bireylerin bilgi edinme hakkı kapsamında yayıncılık işlevleri araştırılmıştır. Engellilere yönelik yapılan yayıncılık faaliyetleri dünyadan ve ülkemizden örneklerle karşılaştırmalı olarak, teoriden pratiğe doğru gözlemlenmiştir.

Elde edilen veriler ve çalışmanın varmak istediği noktalardan biri; Türkiye’de sosyal devlet anlayışı üzerinde durarak engelli bireylerin sahip olduğu hakları incelemek, yaşadıkları sorunları ve uygulamalardaki aksaklıkları gözlemlemektir. Bir diğer

⁵ Münci Kapani, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 1993

⁶ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EngellilerinHaklarinalliskinSozlesme.pdf>, 2009

⁷ Engelliler Hakkında Kanun, Mevzuat.gov.tr: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, 2005

nokta ise; engelli bireylerin sosyal devlet çerçevesinde yayıncılık alanında karşılaştığı sorunları belirlemek, özel ve kamu kuruluşlarının sorunlara yaklaşımını inceleyerek çözüm yollarını sunmaktır.

1. TÜRKİYE'DE SOSYAL DEVLET İLKESİ

Sosyal devlet anlayışı ve bu kavram kapsamında geliştirilen sosyal politikalar, gelişmiş ülkelerde üreten işçi sınıfı ve demokratik hareketlerle birlikte ortaya çıkarken; Türkiye'de devlet merkezli yani devletin biçimlendirdiği bir süreç olarak kendisini göstermektedir. Türkiye'de sosyal devlet kavramını ve uygulanış biçimini değerlendirmek için öncelikle yaşanan dönemi ve ekonomik, sosyal, siyasal gelişmeleri incelemek bunlarla ilgili araştırmalara başvurmak gerekmektedir.

Yaşanılan tarihi süreç ve olaylar göz önüne alındığında Türkiye'deki gelişmelerin hem ülke sınırları dâhilinde yaşanan olaylardan hem de batıdaki gelişmelerden etkilendiği açıkça görülmektedir. Türkiye'nin, Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne kadar "kendine özgü" bir sosyal niteliği ve sosyal boyutu olmuştur. Devlet sosyal çalışmalar ile egemen rol üstelenerek çok partili yaşamda, ekonomik kalkınma hareketlerinde ve toplumsal hayat gibi birçok konuda kendisini göstermiştir.⁸ Sosyal devlet anlayışı, Osmanlı tarihinin 15. yüzyılına kadar uzanabilen, sosyal devlet adı altında olmasa da çeşitli uygulamalarda varlığını göstermiştir.⁹ Devlet yaptığı çalışmalarını tek başına yürütürken zamanla üstlenilen sorumlulukları paylaşıp, görevleri hafifletici kuruluşlar oluşmaya başlamıştır. Bahsi geçen oluşumlar Osmanlı sosyal sisteminin en önemli aktörlerini oluşturmaktadır. Bu kuruluşlardan bazıları şu şekildedir;¹⁰

1. Vakıflar

1. Hayri Vakıflar
2. Avarız Vakıflar

2. Lonca

3. Darülhayr-ı Ali

2000'li yıllarda Türkiye'de sosyal devlet kavramı kendisini sosyal politikalar yerine daha çok sosyal yardımlarda göstermektedir.¹¹ "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı"nın 06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetki ile, 03.06.2011

⁸ Koray, a.g.e, ss.25-30

⁹ Nadir Özbek, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet", Toplum ve Bilim Dergisi, 2002, ss.11-15

¹⁰ İsmail Mansur Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler, Konya, 2008

¹¹ Serdar Yay, Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet. Dergi Park, 3(9), 2014, s.157

tarihinde Bakanlar Kurulunca kurulmasının, devletin söz konusu dönemde sosyal devlet özelliği taşıması açısından önemi büyüktür. Aile ve Sosyal Politika Bakanlığı'nın başlıca görevleri olarak şunlar olarak belirtilmiştir:

- “Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek; Sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek...”¹²

1.2. ANAYASAL PLANDA SOSYAL DEVLET İLKESİ

Sosyal devlet ilkesi doğrultusunda ülkelere anayasal planda bakıldığında İngiltere, Fransa, Almanya gibi gelişmiş ülkelerin düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Bu bağlamda sosyal devletin ilk izlerinin, 1793 yılında Fransa'da yayımlanan “II. İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi” olduğu bilinmektedir. “1793 Fransız Anayasası”nda da yer alan bildirge, toplumda ihtiyacı olan bireylere devlet tarafından yardım yapılması, öğrenim olanağından tüm vatandaşların eşit şekilde yararlanmasının sağlanması gibi hükümler yer almaktadır. Bunun yanı sıra yine Fransa'da yapılan çalışmalar sonucunda 1848 Anayasası da sosyal hak ve sosyal hukuk anlayışlarını büyük ölçüde yansıtmaları açısından önemlidir.¹³ İngiltere maddi yetersizlikten dolayı yardıma muhtaç bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması için çalışma yapan ülkeler arasında yer almaktadır. Bahsi geçen ülke, 1601 ve 1834 Yasaları ile batılı ülkelerde yoksullara yardım alanında öncüdür. Aynı zamanda İngiltere, çalışma hayatında da ilk sosyal mevzuatın çıkarıldığı ülke olmuştur.¹⁴ Modern anlamda sosyal devlet kavramının oluşumu konusunda 1871 tarihinde kurulan Alman İmparatorluğu'nun oldukça önemli yeri vardır.¹⁵ Almanya'nın Weimar Anayasası, “ekonomik hayatın adalet esaslarına göre ve herkese insanlığına yaraşır bir şekilde düzenlenmesi” esasını benimsemiştir. Ülkede bu anayasa maddeleri doğrultusunda hareket edilmiştir.¹⁶

¹² Resmi Gazete, Anayasa Mahkemesi Kararı, 2013

¹³ Münci Kapani., Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 1993, s.53

¹⁴ Cahit Talas, Ekonomik Sistemler, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 1999, s.119

¹⁵ Richard M. Ebeling, “Marching to Bismarck's Drummer: The Origins of the Modern Welfare State”, Aralık, 2007, ss.4-5. Freeman: <http://fee.org/files/docLib/0712Ebeling.pdf> (E.T. 24.03.2019)

¹⁶ Münci Kapani, Kamu Hürriyetleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1980, s.55

Türkiye’de çıkan 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarına sosyal devlet anlayışı çerçevesinde bakıldığında çıkış şekillerine bağlı olarak içeriklerinde farklılıklar olduğu görülmektedir. 1982 Anayasası genel olarak 1961 Anayasası ile aynı doğrultudadır.¹⁷ Fakat 1982 Anayasası, 1961 Anayasasına göre sosyal haklar ve sosyal devlet yaklaşımı doğrultusunda geride kalmıştır. 1961 Anayasasınının 10. Maddesinde bulunan ifade 1982 Anayasasınının 5. maddesinde “Devletin Temel Amaç ve Görevleri” başlığı altında düzenlenmiştir.

Maddeye göre,

“Devletin temel amaç ve görevleri kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığınının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”¹⁸ şeklinde varlığını sürdürmüştür.

Anayasa Mahkemesi, anayasal çerçeve doğrultusunda aldığı kararlarda bahsi geçen ilkeyi, anlamına uygun olarak ve üzerinde titizlikle durarak uygulamıştır. Yüksek Mahkemenin 1988 tarihli bir kararında yaptığı sosyal hukuk devleti tanımı “Sosyal hukuk devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir” şeklinde yapılmıştır. Çağdaş devlet anlayışı, sosyal hukuk devletinin, anayasanın özüne ve ruhuna uygun biçimde kurulmasını gerekli kılar. Bu bağlamda, hukuk devletinin öncelikli amacı olarak görülen kişinin korunması, toplumda sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanması yoluyla gerçekleşebilir.¹⁹ Sosyal devletin, Türkiye anayasal sistemini oldukça etkilediği görülmektedir. Bu anlayış bir ilke olarak 1961 Anayasasında yer almıştır. Aynı zamanda, bu ilke ile Cumhuriyetin sosyal bir hukuk devleti olduğu hükmü de getirilmiştir. 1961 Anayasasında kabul edilen sosyal devlet ilkesi doğrultusunda çıkarılan kanunlarla birlikte devletin sosyal alandaki düzenleyici, denetleyici gücü ortaya konulmuştur. Anayasa ile hükümet, düzenleyici güç anlamında sosyal devlet anlayışına uygun olarak kalkınma planları hazırlamaya ve uygulamaya koymaya başlamıştır. Oluşturulan kalkınma planları ile devlet, Anayasa’da belirlenen amaçlar doğrultusunda düzenleyici, yol gösterici ve politikaların uygulayıcısı ola-

¹⁷ İbrahim Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, Ala Yayınları, İstanbul, 1994, s.248

¹⁸ 1961 Anayasası, Ankara, 2017, Anayasa.gov.tr: https://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/GenelKuru/Basvuru_Karari/2017-34.pdf (E.T. 21.03.2019)

¹⁹ Nihat Bulut, “Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?” Ankara Dergiler, 2003, ss.178-179

rak ekonomik ve sosyal hayata eskiye oranla daha fazla müdahalede bulunmuştur.²⁰ Bunun yanı sıra; yeni anayasal düzende devleti, bireylerin özgür, eşit ve huzurlu bir ortamda yaşama hakkı doğrultusunda üst düzey çalışmalarda bulunması konusunda uyarılmaktadır.

2. SOSYAL DEVLET ÇERÇEVESİNDE ENGELLİLERE YAKLAŞIM

Engellilik tarihi, insanlığın varlığının olduğu zamanlardan günümüze kadar gelmektedir. Fakat batı toplumlarının geçmiş tarihine bakıldığında engellilerin, hasta ve yaşlıların toplum tarafından hoş karşılanmadığı ve olumsuz birtakım davranışlarda bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle engellilik tarihi özellikle Batı toplumlarında ezilenlerin tarihi olarak algılanmaktadır. Bu toplumlarda, güçsüzlerin ezildiği yalnızca güçlü olanların saygınlık içerisinde yaşadığı, diğer bireylerin toplum dışına itilerek yok sayıldığı görülmekteydi. Sözü edilen toplumlarda yalnızca sağlıklıların ve güçlülerin hüküm sürdüğü genel bir bilim anlayışı yer almaktaydı. Bu toplumlar içerisinde yaşayan Charles Darwin, “doğal seleksiyon” yöntemiyle, toplumda yaşayan engelli bireylerin kendiliğinden ayıklanacağı ve ortadan kaybolacaklarına inanıyordu. Bilimsel anlayışların yanı sıra bazı dinlerde de engellilere yardım etmek hoş görülmezdi. Bu dinlere örnek olarak Pagan dinini vermek mümkündür. Bu dinlerde engelli bireylerin tanrı tarafından cezalandırıldıkları için o durumda olduklarına inanılırdı. Bunun yanı sıra, dine göre cezalandırılmış olan engellilere yardım edenlerin de tanrı tarafından cezalandırılacağı düşünülürdü. Bu nedenle bireyler toplumdan soyutlanarak, yalnızlaşmaktaydılar. Daha sonraki zamanlarda ise engelli bireyler geçmişe göre katı bir dışlanmışlığa itilmemiş fakat niteliksiz işlerde çalıştırılmışlardır.²¹ Toplumlarca dışlanan engelliler değirmenlerde ve su depolarında hayvanların yaptıkları işleri yapmış, fuhuş batağına sürüklenmiş ve dilencilikte kullanılmışlardır. Bazı toplumlarda ise cüzamlılarla aynı kolonide yaşamak zorunda kalmışlardır.²² Görüldüğü gibi geçmiş zamanlarda engelli bireyler birçok zorlu hayat şartlarıyla, toplumsal dışlanmışlıklarla yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır.

Günümüzde geçmişe oranla büyük değişimler görülmektedir. Artık gelişmiş toplumlarda uygulanan sosyal devlet ilkesi kapsamında engelli bireylere yönelik birçok çalışma bulunmakta ve sosyal ekonomik haklar verilmektedir. Fakat bu gelişmelerin

²⁰ Özgür Müftüoğlu, ss. 1-7, [ozgurlukdunyasi.org/arsiv: https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/106-sayi-217/379-kilicdarog-lunun-sosyal-devlet-soylemi-uzerine](https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv:https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/106-sayi-217/379-kilicdarog-lunun-sosyal-devlet-soylemi-uzerine) (E.T. 03.02.2019)

²¹ Ali Seyyar, Engelli ve Yaşlı Hizmetlerinde Sosyal Bakım, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2013, ss.53-65

²² Mustafa Öztürk, Hayata Renk Katanlar, İtke Yayıncılık, Ağrı, 2013, ss.19-23

yanı sıra engellilere yönelik bazı haksız durumların tamamen yok olduğu söylene-
memektedir. Örneğin; teknolojik gelişmelerle birlikte anne karnında engelli olduğu
anlaşılan bebeklerin kürtaj yoluyla yaşamlarına son verilmektedir.²³ Tıp alanındaki
ilerlemeler beraberinde birçok tartışmayı da getirmektedir. Toplumlar doğumda ve
ölümde iyi olanı, nasıl olması gerektiğini tartışmaktadır. Bu bağlamda öjenik adı
verilen, “sağlıksız ceninleri ayırıp, sağlıklı ceninler yetiştirmenin yollarını arayan” bir
toplumsal felsefe gelişmiştir. Toplumların en iyi ve güzel olma yolundaki ilerleme-
lerinin yanı sıra kapitalist sistemle birlikte faydacılık kavramı büyük önem kazan-
mıştır. Bu bağlamda insanlardan hep daha fazla üretmesi beklenmektedir. Üretime
yeterli katkıda bulunamayan engelli bireyler işe yaramayan, gereksiz olarak nitelen-
dirilmektedir. Türk toplumunda geçmişten gelen örf ve adetlerle birlikte, engellilere
olan yaklaşım batı ülkelere oranla biraz daha farklıdır. Dini emirler ve gelenek, göre-
neklerden dolayı insanlar yakın çevreleri ve akrabalarında engeli olan bireylerin ih-
tiyaçlarını karşılama yolunda çalışmalarda bulunmaktadır.²⁴ Günümüzde engellilere
genellikle evde bakım uygulanmaktadır. Fakat Türklerin Orta Asya’da buldukları
sürede çeşitli vakıflar ve şifahaneler kurdukları görülmektedir. Bu kuruluşlar bakı-
ma muhtaç ve engeli olan bireylere yardım amacıyla faaliyet göstermiştir.²⁵ Selçuklu
döneminde Anadolu’da yüzlerce Şifahane ve engellileri tedavi amaçlı rehabilitasyon
merkezleri açılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de Selçuklu geleneği sür-
dürülmüştür. Buna bağlı olarak, her şehrin fethinden sonra sosyal bakım hizmetleri
sunan kurumlar yapılarak faaliyete geçirilmiştir. Bu kurumlar vakıf statüsü altında
hayata geçirilmiş ve devlet adamlarının, zengin hayırseverlerin katkılarıyla oluşturu-
lmuştur.²⁶

Geçmişten günümüze doğru sırayla bakıldığında engelli bireylerin hayati yaşam
şartlarını sağlamaya yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Fakat bu bireyler
sosyal bütünleşme kapsamında birçok sorunla baş etmeye çalışmaktadır. Engelli kav-
ramının oluşumundan başlayarak yaşamın pek çok alanında sorun yaşayan bireyler,
toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamaya çalışsalar da bunu başaramamış ve
sayısız sorunla karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan sosyal sorunların kaynağı olarak top-
lumun engelli bireyleri anlamaması, empati kuramaması, yaşam içinde onların far-

²³ Nazife Şişman, Kaderle Tasarım Arasında, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, ss.38-40

²⁴ Seyyar, a.g.e., ss.53-65

²⁵ Arslan Terzioğlu, “Türklerin Orta Asya ve Hindistan’da Tesis Ettikleri Hastaneler”, 7. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981, ss.803-804

²⁶ Ali Seyyar, Bakıma Muhtaçların Sosyal Güvenliği, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya, 1999,

kına varamaması ve önyargılı olması gösterilebilir. Engeli bulunan kişiler söz edilen yaklaşımların sonucu olarak önemsenmediklerini düşünerek kendilerini toplumdaki soyutlamaktadır. Bu nedenle kendilerini eksik görerek, diğer bireylerle iletişim kurmakta zorluk çekmektedir. Süregelen sorunlar ve toplumsal dışlanmışlık hali engelli bireylere insanın temel ihtiyaçlarından olan “kendini gerçekleştirme” isteğine ket vurmaktadır. Bu durum sonucunda bireylerin yaşam kalitesi düşmektedir.²⁷

Engellilerin toplumsal hayata katılımları ve onurlu yaşamaları kanun koyucu tarafından istenen ve dile getirilen bir durum olmuştur.²⁸ Bu bağlamda geçmişten itibaren yaşanan çeşitli sorunlar sonucunda Türkiye’de 2005 yılında, 5378 Sayılı Engelli Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile engellilerin sosyal yapıyı oluşturan sistemin birer parçası oldukları belirtilmiştir. Herkesin kanun önünde eşit olduğunun altı çizilerek toplumun diğer üyelerinden ayrılamayacakları üzerinde durulmuştur. Bu durum bahsi geçen kanunla birlikte açıkça hükme bağlanmıştır. “Engelli Kanunu”, engelli bireylerin sosyal güvenlik politikaları hazırlanırken dikkate alınması gerektiğini söylemektedir. Bu kapsamda engellileri sosyal güvenlik haklarından yararlandırmayı amaçlayan düzenlemeler yapılmıştır. Engelli bireylerin erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik haklarının olduğu açıkça ifade edilerek araçlara ve binalara erişimi sağlamak hedeflenmiştir.

Engelli bireylerin erişim ve ulaşım sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarda belediyeler başta olmak üzere “Özel İdareler”, “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı”, “Milli Eğitim Bakanlığı”, “Sağlık Bakanlığı”, “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı” gibi birçok kuruma sorumluluklar verilmiştir. Aynı zamanda Engelli Kanunu, engelli bireylere sosyal güvence sağlamayı ve sosyal hizmetin sınırlarını belirlemeyi kapsamaktadır.²⁹

2.1. ENGELLİLER VE YAYINCILIK

Gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’de engelli bireylere yönelik farklı alanlarda birçok kanun bulunmaktadır. İlgili kanun ve sözleşmelerde engellilerin bağımsız ve insan onuruna uygun bir yaşam sürebilmeleri için yayıncılık aracılığıyla bilgiye ve iletişime erişimlerinin sağlanması gerektiğinin altı çizilmektedir. Engelliler için erişilebilirlik, hakları kullanabilmenin bir aracı olarak tanımlanabilmektedir. Bunun yanı sıra; bireylerin bilgiye, haber ve olaylara erişimlerinin sağlanması, bağımsız

²⁷ Öztürk, a.g.e., ss.19-23

²⁸ Abdülcelami Sarıgül, Engelliliğe Tarihsel Bir Bakış. Bedensel Engellilerde Sosyal Dışlanma Ağrı İli Örneği. Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2016

²⁹ Öztürk, a.g.e., ss.19-23

yaşamının ve toplumsal yaşamın tüm alanlarına tam olarak katılabilmenin de koşuludur. Engellilerin özgür ve insan onuruna uygun bir hayat sürebilmeleri için toplumun diğer üyeleriyle eşit şekilde medyada bilgi ve iletişim teknolojisi dâhil bilgiye ve iletişime erişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Fakat her ülkenin bu konu ile ilgili yaptığı çalışma ve verdiği önem aynı derecede değildir. Gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma konusunda engellilerin oranı, nüfusun diğer kesimlerine göre oldukça düşüktür. Hatta bazı ülkelerde ve bölgelerde engelliler, günümüzde temel ürün ve hizmet sayılan telefon, televizyon, internet gibi ürün ve hizmetlere bile erişememektedirler.³⁰ Bu bağlamda bakıldığında engellilere yönelik yapılan yayıncılık alanında ülkelerde birçok eksiklik olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde engellilerin çeşitli yayıncılık faaliyetleri arasında var olmaları konusunda çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları şu şekildedir;

- **ABD – “Facebook’un Görme Engelliler İçin Sesli Fotoğraf Servisi”**

Facebook isimli sosyal medya ağı, 4 Şubat 2004 tarihinde Harvard Üniversitesi’nde bir öğrenci olan Mark Zuckerberg tarafından kurulmuştur.³¹

- **ABD – “Twitter’ın Görme Engellilere Fotoğrafları Anlatma Hizmeti”**

Sosyal paylaşım sitelerinin görme engelliler için geliştirdiği ilk fotoğraf okuma özelliği ile engelli bireylerin sosyal medyayı etkin ve kolay şekilde kullanmaları amaçlanmıştır.³²

- **İngiltere – “Braille Alfabeli Cep Telefonu”**

İngiltere’nin “OwnFone” isimli firması 2014 yılında Braille alfabesiyle çalışan ilk telefonunu üretmiştir. Braille alfabesi ile üretilen ilk akıllı telefon olan OwnFone’un içine dört farklı numara kaydedilebilmektedir. Braille alfabesine ek olarak telefonun üzerinde yer alan İngilizce metin yuvalarına basarak bu alfabeği bilmeyenlerin de anlayabilmeleri amaçlanmıştır.³³

³⁰ Tom Shakespeare & Nicholas Watson, in Disability Studies: Past Present and Future, Defending the Social Model, Disability Press, 1997, ss. 293-300

³¹ Deniz Kara, Facebook’un Kuruluş Öyküsü ve Kısa Tarihi, <https://www.medyakademi.org/2014/11/08/facebookun-kurulusu-ve-tarihi/> 2014, [E.T. 15.08.2019]

³² Mertcan Tutan, Engelliler İçin Dijital ve Sosyal Medya, RoyandTeddy, <http://blog.royandteddy.com/engelliler-icin-dijital-ve-sosyal-medya/>, 2016, [E.T. 03.07.2019]

³³ Trt Haber, Görme Engelliler İçin Telefon, <https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/gorme-engelliler-icin-telefon-128219.html>, 2014, [E.T. 16.03.2019]

2014 yılında hayata geçirilen bu teknolojik ürün gelişmiş ülkelerde engelli bireylere yönelik çeşitli alanlarda çalışmalar yapıldığını göstermektedir. Yapılan çalışma yayıncılık alanına aktarıldığında; görme engeli bulunan bireylerin televizyon ya da internetten izlediği haberleri etkin bir şekilde anlamlandırılmalarını sağlamaktadır. Böylelikle içlerinde buldukları topluma dair olayları, durumları kolaylıkla takip edebilmeleri sonucunda sosyal kimliklerini kazanmaktadırlar. Bu bağlamda; kendilerini toplumdan soyutlayarak, mutsuz olmalarının önüne geçilmiş olduğu görülmektedir.

2.2. ENGELLİLERE YÖNELİK YAYINCILIK FAALİYETLERİ OLAN KURUM VE KURULUŞLAR

Dünyadaki değişimle birlikte oluşan yenilikler ülkemizde de engellilere yönelik yaklaşımlarda farklılaşmalara yol açmaktadır. Değişen tutum ve davranışlar sonucu Türkiye'de engelli bireylerin bilgi edinme hakları doğrultusunda yayıncılık faaliyetlerinde bulunan bazı kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurumlar arasında bakanlıklar, belediyeler, sivil toplum örgütleri, yayınevleri ve medya kuruluşları bunlar arasında yer almaktadır.

Türkiye'de engellilere yönelik yasal düzenlemeler ve uygulamalarda "BM Standart Kuralları" "Dünya Eylem Programı" ve "Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi" gibi uluslararası belgeler örnek alınarak hareket edilmektedir. Engelli bireyler ile ilgili çalışmaları düzenlemek adına 1981 yılında Çalışma Bakanlığı bünyesinde "Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu" kurulmuştur. 1997 senesinde, engellilere yönelik politikaları belirlemek ve bu doğrultuda çalışmalar yapmak amacıyla, ÖZİDA kurulmuştur.³⁴ Bakanlıklar ve belediyeler engellilerin tüm bireylerle eşit şekilde bilgi alma hakkından yararlanabilmeleri için çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalardan bir tanesi görme engelli bireyler için üretilen yazıyı Braille alfabesine çevirebilen cihazdır. Cihazın hafızasında 250 bin kitap bulunmaktadır. Üretilen cihaz ile görme yetersizliği olan bireylerin yazılı materyalleri kolay bir şekilde kullanabilmeleri amaçlanmıştır. Bilgisayara bağlanarak kullanımı sağlanacak olan cihazlar diğer yazılı kaynakları da okumaya olanak verecektir.³⁵

"Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı" ile "Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı" birlikte çeşitli projeler yürütmektedir. Bu kapsamda 2014 yılında hayata

³⁴ Selma Çalık, "Engelli Kavramına Bakış ve Tarihsel Süreç", Genç Engellilerin Toplumsal Yaşamla Bütünleşme Projesi, 9. İzmir: Spina Bifida Derneği Yayını, İzmir, 2010, s.9

³⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Görme Engelliler İçin Taşınabilir Kütüphane, <https://orgm.meb.gov.tr/www/gorme-engelliler-icin-tasinabilir-kutuphane/icerik/1140>, 2019, (E.T. 28.08.2019)

geçirilen “*Üçüncü Göz Bilişim Projesi*” ile görme engelli bireylerin telefon tuşları aracılığıyla veya konuşarak yönlendirmesiyle bilgiye kolaylıkla ulaşabilmesinin sağlanacağı açıklanmıştır. Kurulan çağrı merkezi aracılığıyla telefon ya da internet üzerinden görüntülü konuşma sağlayan engelli bireyler, işaret dili tercümanlığı ve bilgiye erişim hizmetlerinden yararlanacakları bildirilmiştir. 2017 yılında “Posta ve Telgraf Teşkilatı”nın “Engel Yok Projesi” kapsamında erişilebilirlik koşullarını göz önünde bulundurarak internet sitelerini engeli bulunan bireylerin erişimine uygun, kolay kullanılabilir şekilde düzenlemiştir.³⁶

Engellilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum örgütlerine bakılacak olursa karşımıza; “Altı Nokta Körler Hizmet Vakfı, *İstanbul Zihinsel Engelliler İçin Eğitim Dayanışma Vakfı*, Otistikler Derneği, Türkiye Engelliler Spor Yardım ve Eğitim Vakfı, Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği” gibi kuruluşlar çıkmaktadır. Bu kuruluşların engelli bireyler ile ilgili birçok çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında engellilerin bilgi edinme hakları göz önünde bulundurularak farklı projeler hayata geçirilmiştir.

Engellilere yönelik kurum ve kuruluşların yayıncılık faaliyetlerinden bazılarını bakacak olursak;

- **Milli Kütüphane-Konuşan Kitaplık**

Engelli bireylerin yayıncılık faaliyetlerine ilişkin çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalardan birisi “Görme Engelliler Merkezi” tarafından hayata geçirilen Konuşan Kitaplık hizmetidir. 1946 yılında kurulan “Milli Kütüphane, Konuşan Kitaplık” hizmeti ile, görme engelliler için Braille alfabesi ile basılmış eserler sunmuştur. Konuşan Kitaplık hizmeti, aynı doğrultuda hizmet veren diğer kütüphaneler ile işbirliği halinde çalışmaktadır.³⁷

- **Sesli Kitap – Sesli Kütüphane**

Sosyal devlet çerçevesinde engelli bireyler için yapılan çalışmalar arasında sesli kütüphane hizmetleri olduğunu görmekteyiz. Verilen hizmetler devlet tarafından yapılmanın yanı sıra bazı vakıflarca da yürütülmektedir. Yürütülen bu çalışmalardan bir tanesi “Altı Nokta Körler Hizmet Vakfı” tarafından hayata geçirilmiştir. “Altı

³⁶ Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Engelsiz Ulaşım ve İletişim, http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/SGB/tr/Pdf/20170102_093629_5643_1_88338.pdf, 2017, ss. 10-72, [E.T. 15.08.2019]

³⁷ Burak Karakuş, “Sözcüklerin Büyülü Dünyasına Açılan Kapı: Milli Kütüphane Konuşan Kitaplık Görme Engelliler Merkezi”, Hukuk Gündemi, 2014, ss.26-27

Nokta Körler Kütüphanesi”, kabartma harflerden oluşan kitaplar basarak engelli bireylerin ulaşımını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kütüphanede sesli kitaplar da bulunmaktadır. Kütüphanede güncel romanlar, eğitim, şiir, sosyoloji, felsefe, din gibi çeşitli alanlarda ortaya koyulmuş olan eserler bulunmaktadır.³⁸

- **Kitaplara Ses Uygulaması**

Görme engelli bireylerin bilgiye ulaşımı için Türk Telekom ve Boğaziçi Üniversitesi iş birliği ile bir çalışmaya imza atılmıştır. GETEM ile yapılan işbirliği sonucunda yaptığı çalışmalar sonucunda “Telefon Kütüphanesi Projesi” oluşturulmuştur. Proje kapsamında “Kitaplara Ses” mobil uygulaması geliştirmiştir. Geliştirilen uygulama, Dünya Engelliler Günü olan 3 Aralık 2016 tarihinde kullanıma sunulmuştur. Gönüllü vatandaşlar uygulamayı indirip görme engelliler için kitap okuyarak katkıda bulunabilmektedir. Uygulamaya yapılan kayıtlar, mobil uygulama ve ev telefonu üzerinden dinlenebilecek kitaplara dönüşmektedir.³⁹

3. ENGELLİLERİN YAYINCILIK ALANINDA KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

3.1. MEDYANIN ENGELLİLERE BAKIŞ AÇISI

İnsanların varoluşlarından itibaren bilgi üretimi ve üretilen bilginin aktarılması önemli konuların başında gelmektedir. Yüzyıllar boyunca önemini hiç yitirmeyen bu kavram toplumsal değişim ve gelişimlerle birlikte yaşamın her alanında yerini almıştır. Bu doğrultuda bilgiyi kullanma ve aktarma biçimlerinde de değişim ve gelişmeler görülmüştür.

Yaşanan teknolojik gelişmeler iletişim alanına da yansımış ve bunun sonucu olarak kitle iletişim araçları ortaya çıkmıştır. Özellikle son yıllarda gerçekleşen teknolojik gelişmeler, toplumların kullanımına açık olan iletişim araçlarının hemen hemen hepsini etkilemiştir. Yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan yeni iletişim araçları, hayatı kolaylaştırmak adına günlük yaşamda önemli bir kavram haline gelmiştir. Yaşamımızda oldukça önemli işlevi bulunan kitle iletişim araçları günümüzde Yaşama, Yürütme ve Yargı erkinden sonra dördüncü büyük güç olarak görülmektedir. Medyanın ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda toplumun tutum, düşünce ve

³⁸ Altı Nokta Körler Derneği, www.altinokta.org.tr: <http://www.altinokta.org.tr/sayfalar.asp?sayfa=28> (E.T. 06.09.2019)

³⁹ The Brand Age, <http://www.thebrandage.com>: <http://www.thebrandage.com/turk-telekom-kitaplara-ses-uygulamasi-ile-dunya-cocuk-kitaplari-haftasina-hazir-7700>, 2017, (E.T. 12.05.2019)

davranışlarını etkileme gücü oldukça fazladır. Buna bağlı olarak medyanın dünyayı değiştirme gücüne sahip olduğu da ifade edilmektedir.

Günümüzde gelinen uygarlık seviyesinde önemli bir araç konumunda olan medya bu özelliğini her birey için eşit olarak gerçekleştirirken bazı aksaklıklar ile karşılaşmaktadır. Engellilik alanında bu eksiklik ve sorunlara bakıldığında engelli bireylerin yayıncılık alanında bilgi edinme noktasında birçok sorunla karşı karşıya kaldığı anlaşılmaktadır. Medyada verilen mesajları engelliler açısından değerlendirmek gerekirse bazı temel özellikleri sıralamak mümkündür. Bu özelliklerin başında; engelliler ve engellilik hakkında topluma, eski zamanlardan süren gelen yanlış, önyargılı, ayrımcılık içeren mesajların verildiği görülmektedir.

İnternet Haber Sitesi	Haber Başlığı	Tarih
Hürriyet.com.tr	Engelli iki çocuk annesi: İsterdim ki, bir kez olsun anne desinler	09.05.2020
Hürriyet.com.tr	Bir annenin oğluyula yaşam mücadelesi! 'Onu ölümden kurtardım'	19.08.2019
Hürriyet.com.tr	Devlet "dezavantajlı kesimlere" kol kanat gerdi	20.02.2019
Milliyet.com.tr	'Herkesi eksikliğiyle severek yaşamalıyız'	13.05.2020
Milliyet.com.tr	'Engelliler Gecesi'nde bile engele takıldılar	18.12.2016
Sabah.com.tr	Engelli işçiyi çok üzdüler	29.02.2020
Sabah.com.tr	Engelli genç ve annesine Başkan Şimşek sahip çıktı	24.12.2019
Sabah.com.tr	Arınç: Engellileri biz fark ettik	18.05.2011
Posta.com.tr	Engelli vatandaş, destek alıp hayvancılık yapmaya başladı	21.12.2019
Posta.com.tr	Şoförün görme engelli vatandaş hassasiyeti	06.09.2018
Posta.com.tr	Muhtaçlara Vakıf Yardımı	04.10.2017

Tablo-1: Dört Medya Kuruluşunun Engelli Bireyleri Konu Alan Haber Başlıkları

Kaynak: (Hürriyet.com.tr, milliyet.com.tr, sabah.com.tr ve posta.com.tr internet haber sitelerinin arşivlerine ulaşılarak alınmıştır.)

Tablo 1 incelendiğinde; ilk olarak hürriyet.com.tr, milliyet.com.tr, sabah.com.tr ve posta.com.tr haber sitelerinde yer alan engelli bireyler ile ilgili haber başlıklarında medya kuruluşlarının ebeveyn benlik doğrultusunda tercihler yaptığı görülmektedir. Bu şekilde yapılan haberler ile hedef kitlesinde acıma, koruyup kollama, engelli bireyleri zayıf görme gibi duygular uyandırılmaktadır. Okuyucular bu duyguları bilerek ya da farkında olarak özümsemeler dahi bilinçaltılarında bahsedilen doğrultuda engellilere yönelik güçsüzlük algısı uyanabilmektedir. Bu algı sonucunda örneğin; engeli olan birisiyle karşılaşıldığında onun kendileri ile eşit bireyler olduğunu düşünmeden önce yardıma muhtaç ve 'yerinde bulunması istenilmeyen eksik' kişiler olarak düşünülmesine yol açabilmektedir.

Bahsedilen durum özellikle "Devlet "dezavantajlı kesimlere" kol kanat gerdi", "Muhtaçlara Vakıf Yardımı" haber başlıklarında kendisini fazlasıyla göstermektedir. Bahsi geçen ilk başlıkta devlete anne-baba rolü yüklenmiştir. Bu nedenle engelli bireylerin kol kanat gerilmesi gereken güçsüz ve yardıma muhtaç kişiler olduğu izlenimi uyanmaktadır. Oysa engellilerin birçok meslek grubunda yaptığı çalışmalar, başarılar ve engeli bulunmayan bireyler ile eşit şekilde kendi hayatlarını idam ettirebilme yetenekleri mevcuttur.

Medya organlarının engelliler ile ilgili yaptığı haberlerde yardıma muhtaç göstermek yerine, güçlü yanlarının altını çizerek kendilerini topluma kabul ettirmelerini sağlamada büyük rol üstlenebilecek güçleri vardır. Burada yapılan haberlerde ebeveyn benlik yerine yetişkin benlik durumunun kullanılmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

Tabloda gördüğümüz 'Herkesi eksikliğiyle severek yaşamalıyız' haber başlığına bakacak olursak; engeli bulunan bireylerin 'eksik' bireyler olduğu ama buna rağmen onları da sevebileceğimiz algısı uyanmaktadır. Haberler aslında engelli bireyleri kötülemek ya da toplumdan dışlamak için yapılmamış olsa da insanlarda olumsuz algılar uyandırmaya yol açabilmektedir. Özellikle bu haberleri takip eden engelli bireylerin kendilerini sevmeye layık olmayan, eksikliği bulunan, yaşlılarıyla ya da hemcinsleriyle arasında büyük farklılıklar olduğu gibi olumsuz duygulara sürükleyerek, toplumdan soyutlanmasına neden olabilecek psikolojik sorunlar yaratabilmektedir.

Yayıcılık alanının engelli bireylere bakış açısını genel olarak özetleyen Türkiye Körler Federasyonu avukatı Bilgen Özen, üç başlık altında toplamaktadır;

- **“Engellileri Yok Saymak ya da Sınırlı Biçimde Yer Vermek:”**

Geleneksel ve sosyal medyada yer alan engelli bireyler ile ilgili haberler nitelik açısından birçok eksikliği bir arada barındırmaktadır. Haber olarak seçilen konular belirlenirken genellikle engellilerle ilgili meydana gelen olaylar ikinci plana atılmaktadır. Buradan yola çıkarak engelli bireylerin yok sayıldıkları görülmektedir. Ana akım medya olarak adlandırılan kuruluşlar tarafından oluşturulan habercilikle ilgili gözlem yapıldığında engelli bireylere karşı yapılan ayrımcılık açık şekilde anlaşılmaktadır. Bu durumla karşılaşan ve incinebilen konumda olan kişiler kendilerini toplumdan soyutlayarak yalnızlaşma yoluna gitmektedir.

Engelli bireylerin eşit haklara sahip yurttaşlar olarak toplumsal yaşama katılmalarını destekleyen mesajların toplum üzerinde etkisi dolaylı yoldan görülmektedir. Bu nedenle amacı reyting olan medya, engelli bireylerle ilgili haberlere gerektiği kadar yer vermemektedir.

“Türkiye Körler Federasyonu” ile çalışan avukat Özen örnek olarak; “15 Ekim Dünya Beyaz Baston Günü”nde görme engelli sivil toplum kuruluşları tarafından görme engelli bireylerin fiziksel çevreye erişim hakkını kullanmalarının önüne geçen mimari engellere dikkat çekmek için yapılan basın açıklamalarını vermektedir. Yapılan bu tür basın açıklamaları ana akım medya kuruluşlarının yeterince dikkatini çekmemektedir ve bu nedenle bu tür haberler genel olarak medyada gereken hassasiyet ve istenilen düzeyde yer almamaktadır. Medya engelli bireyleri görmezden gelerek onları yok saymakta ve onlara karşı ayrımcı tutum ve davranışlar sergilemektedir.

- **“Engellileri Olumsuzlukların Konusu Yapmak:”**

Medya, engelli bireyler ile ilgili toplumda yaygın olan korunmaya muhtaç, toplumun diğer üyeleriyle eşit olmayan mağdur, aciz görülmek şeklindeki önyargıları desteklemektedir.

Medyada verilen mesajlarda engelliler çalışamaz, başkalarına muhtaç insanlar vurgusu yapılmaktadır. Medyanın haber dilinin bahsi geçen şekilde olması engelliler hakkında doğrudan ayrımcılık içeren davranışlar olarak isimlendirilebilmektedir. Toplumun önde gelen isimlerinin bazı açıklamalarında yer alan “iş verdik daha ne istiyorsun”, “sizi adam yerine biz koyduk” ifadelerinin kullanılması engelli bireylerin toplumdan dışlanarak kendilerini yetersiz görmelerine yol açmaktadır.

- **“Engellilerin Sıradan Davranışlarının Abartılması ve Engelli Bireylere Olağan Üstü Güçler Yüklenmesi:”**

Ana akım medyada verilen mesajlar ilk izlenimde engellilere olumlu bakılıyor-muş gibi gösterilmektedir. Fakat verilen mesajlarda genelde toplumda engelli bireyler hakkındaki önyargılı bakış açıları pekiştirilerek vurgulanmaktadır. Gazete, internet ve televizyon haberlerinde engeli bulunanlara yönelik çok sayıda haber örneği vermek mümkündür. Örneğin; “tekerlekli sandalye kullanıyor ama basketbol oynuyor. Görmüyorlar ama evlenmişler hem de dünyalar güzeli bir kızları olmuş. Kimseden yardım almadan yaşıyorlar.” Haber başlıklarına bakıldığında; “engelliler spor yapamaz, evlenemez, çocukları olamaz”. Çocukları bir şekilde olduysa bile onlara “kendileri bakamaz. Günlük yaşamını başkalarından yardım almadan götüremez. Bunları sadece bazı yetenekli, özel olan engelliler yapabilir” algısı yarattığı görülmektedir.⁴⁰

Örnekler incelendiğinde medyada verilen mesajlarda engeli bulunan bireylerin genel olarak kötü, sevilmeyen, istenmeyen, farklı, komik, değersiz, normal dışı, tehlikeli, suçlu gibi gösterilmekte olduğu ve bu durumun önyargılara neden olduğu görülmektedir. Engelli bireylere önyargılı yaklaşımın sonucu bireyleri toplumdan soyutlama, ayrımcılık, ve aşağılanmadır. Önyargılı düşünce ve davranışlar geçmişten günümüze kadar engellilerin sırtında taşıdığı bir yük olmuştur. Sonuç olarak bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan birçok davranış engelli bireylerin hayatlarındaki sorunlara yenisini ekleyerek günlük yaşamlarını zorlaştırmaktadır.

3.2. ÇÖZÜM YOLLARI

Ülkelerde yayıncılık faaliyetlerinden yararlanma konularında çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yürütülmektedir. Fransa'da her yıl medya ile ilgili bir çalışma yürütülmekte ve yürütülen çalışma kapsamında bir haber incelenerek analiz edilmektedir. Analizler sonucu elde edilen veriler ile hazırlanan rapora göre medyada yer alan kişilerin insanlar tarafından kolaylıkla tanınır olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra; Fransa'da hangi haberlerin basında yer aldığı üzerine bir araştırma yapılmış ve yapılan araştırma sonucuna göre; “Altın Madalya” alan engelli bir bireyin daha önce medyada yer almadığı görülmüştür. Madalya kazanan engelli birey medya kuruluşları tarafından önemli bir haber olarak görülmemiş ve elde edilen başarı medyada

⁴⁰ Müjgan Bilgen Özen, Medyanın Engellilere Bakışı, Türkiye Körler Federasyonu Resmi Web Sitesi, <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/medyaninbakisi.asp>, 2018, [E.T. 19.07.2019]

yer etmemiştir. Bahsi geçen olay üzerine bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada öncelikle ana akım medya organlarının hangi konuda nasıl dikkatinin çekebileceği üzerine araştırmalar yapılmıştır.

Yapılan araştırma ve analizler sonucu değerlendirilerek farklılıkların dikkat çektiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle yaşanan başarı olayında dikkat çekici bir olay ortaya çıkarılarak engelli bireyin yaşadıkları öyküleştirilerek anlatılmıştır. Yapılan çalışmalar ve uygulanan metot ile Fransa'da ilk kez engelli bir kadının altın madalya alacağı söylenmiştir. Aynı zamanda alınan bu madalyanın engelli birey tarafından kanser hastası olan annesine hediye edileceğinin altı çizilerek dikkat çekmek amaçlanmıştır. Olay bu şekilde kurgulandıktan sonra tüm ulusal medyanın ilgisini çekmiş ve haber medyada yer almıştır. Yaşanan olay ve yapılan çalışma sonucunda engeli bulunan bir birey medya aracılığıyla toplumun dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bu olaydan anlaşılacağı gibi engelli bireyler ile ilgili farkındalık yaratmak ve dikkat çekmek için haberi medyada sunarken ilgi çekici hale getirerek öyküleştirilmek gerekmektedir. Böylelikle yayıncılık alanında engelli bireylere daha fazla yer verilerek, toplumda yer edinmeleri sağlanmış olmaktadır. Dünyada medyanın toplumun davranışlarını oldukça fazla etkilediği ve değiştirdiği üzerine yapılmış birçok araştırma bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak toplumun yapı taşlarını oluşturan çocukların bilinçlendirilmesi için onların ilgilerini çekebilecek içerikler ile engelli bireyleri anlayıp, empati kurabilecekleri içeriklerin harmanlanarak verilmesinin yarar sağlayacağı görülmektedir. Küçük yaşta edinilen bilginin ne kadar etkili ve kalıcı olduğu düşünülerek hareket edilecek olursa toplumsal değişim ve gelişim sağlanmış olacaktır.

Engelli sivil toplum kuruluşlarının medyayı kullanım sıklığına bakılacak olursa oldukça az etkileşim halinde oldukları görülmektedir. Medyayı oldukça az kullanan sivil toplum kuruluşlarının hak temelli bakış açısıyla verilen engelli insan hakları mücadelesinde önemli bir kazanım elde edebilmesi oldukça güçtür. Çünkü engelli bireyler için verilen hak mücadelesinde medyanın gücünden ve etkisinden yararlanmak gerekmektedir. Fransa'da engelli bireylerin yaşadığı zorlukların farkındalığı ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya göre; bütünleştirilmiş eğitimden faydalanan tekerlekli sandalye kullanan engelli bir öğrenci oturduğu yerden uzaktaki bir lisede eğitim almaktadır. Her gün gidip geldiği okul yolu kullandığı tekerlekli sandalyenin kolay hareket etmesine, manevra yapmasına elverişli değildir. Kaldırımlarda rampa olmaması nedeniyle öğrenci trafiğin fazla aktığı ve tehlikeli olan başka bir yolu tercih etmek zorunda kalmıştır. Kullanmak durumunda kaldığı yolun tehlikeli olmasının

yanı sıra okula olan mesafesi de oldukça fazladır. Bu nedenle öğrenci okula giderken normal şartlarda yola çıkması gereken saatten daha önce çıkmakta ve aynı şekilde dönüşte de uzun süren bir yol onu beklemektedir.

Tüm bu olumsuzluklar nedeniyle ders çalışma süresi ve motivasyon düzeyi oldukça fazla etkilenmektedir. Yaşanan tüm durumlar sonucunda öğrencinin okul başarısının düştüğü ve olumsuz bir tablonun var olmaya başladığı görülmektedir. Bir yerel gazete öğrencinin bu durumundan haberdar olmuştur. Yapılan görüşme sonucunda olumsuzlukların yaşandığı durumun haber haline getirilmesine karar verilmiştir. Yerel gazete yaptığı haberi bir hafta boyunca gazetede her gün yayımlamıştır. Verilen çaba sonucunda yerel gazetenin haberi ulusal medyanın dikkatini çekmiş ve onlarda da yayınlarında bahsi geçen habere yer vermeye başlamışlardır. Bir anda olay tüm ülke tarafından öğrenilmiştir. Eğitim bakanı konuyla ilgilenmiş ve sorun çözülerek yollara, kaldırımlara rampa yapılmıştır. “İnsan onur ve haysiyetinin doku-
nalmazlığı temelinde; engellilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede ve temel hak ve özgürlüklerden engellilerinde tam ve diğerleriyle eşit şekilde yararlanmaları amacıyla verilen engelli insan hakları mücadelesinde medyanın toplum üzerindeki değişim ve dönüşüm sağlanmasında olan gücünden ve etkisinden mutlaka yararlanılmalıdır. Ve medya aracılığıyla davanın görünür hale getirilmesi gerekmektedir.”

Medya aracılığıyla engelli bireylerin örgütlenmesi kolaylaşmaktadır. Medya aracılığıyla engelli bireylere ulaşılarak onlara örgütlerin çalışmaları hakkında bilgi verilmektedir. Fakat medyada verilecek mesaj örgütün tüm üyeleri tarafından önceden bilinmelidir. Aksi takdirde bir üye medya üzerinden farklı bir mesaj yayınlarsa burada örgütün bütünlüğü sarsılabilir. Bunun için de engelli örgütlerinin kuruluş içinde ve dışında adil, şeffaf, katılımcı olmaları gerekmektedir. Medyada alınacak önlemler göz önünde bulundurulurken sosyal medyanın gücünü de göz ardı etmemek gerekir. Günümüzde sosyal medya kullanılmadan etkin, dinamik olarak varlık ve mücadele sürdürülmesi mümkün değildir. Bu nedenle sosyal medya kullanımında da engelli bireylere yönelik paylaşımlar, bilgilendirmeler yapılması gerekmektedir. Engellilerin toplumsal yaşamda görünürlüğünü ve katılımını sağlanmasında medyanın büyük önemi bulunmaktadır. Bu bağlamda medyada sürekli engelli kavramı ile toplumsal yaşamın erişilebilir olması gerektiğinin anlatılması gerekmektedir. Medyada engelliler hakkında mesajlar verilirken asla duygu sömürüsü yapan mağduriyet içeren me-

sajlar verilmemelidir. Engelliler hakkında pozitif, güçlü mesaj verilmesi asla elden bırakılmamalıdır.”⁴¹

SONUÇ

Sosyal devlet, 20. yüzyılın sonlarında, liberalizmin yaşadığı sorunların üstesinden gelme ve varoluşunu devam ettirme isteğinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda; “sınırlı devlet” anlayışı zamanla bir değişim sürecinden geçerek “sosyal devlet” kavramı aşamasına ulaşmıştır.

“Sosyal devlet” anlayışının içerisinde varlığını gerçekleştiren sosyal belediyeçilik anlayışı zamanla gelişim göstererek birçok alanda çeşitli sorumluluk üstlenmiştir. Üstlenilen görevler ile merkezi idare ve yerel idareler arasında görev paylaşımları başlayarak çalışmalar sosyal devlet ilkesi doğrultusunda düzenlenmiştir. Çalışmalar doğrultusunda; 2005 yılında, “5378 Sayılı Engelli Kanunu” çıkarılmıştır. Bu kanun ile engellilerin sosyal yapıyı oluşturan sistemin birer parçası oldukları belirtilmiştir. Herkesin kanun önünde eşit olduğunun altı çizilerek toplumun diğer üyelerinden ayıramayacakları üzerinde durulmuştur. Bu durum bahsi geçen kanunla birlikte açıkça hükme bağlanmıştır.⁴²

Engelliler için erişebilirlik, sahip oldukları hakları diğer bireylerle eşit şekilde kullanabilmelerinin bir aracı olarak tanımlanabilmektedir. Bunun yanı sıra; bireylerin bilgiye, haber ve olaylara erişimlerinin sağlanması, hayatını özgür sürdürebilmenin ve sosyal alanda yaşamın her alanına tam anlamıyla katılım sağlayabilmenin de koşuludur. Engeli bulunan kişilerin bağımsız ve insani yaşam şartlarına uygun bir hayat yaşayabilmeleri için toplumun diğer bireyleriyle eşit şekilde medyada bilgiye ve iletişime erişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Günümüzde geline uygarlık seviyesinde “önemli bir araç konumunda olan medya” bu özelliğini her birey için eşit olarak gerçekleştirirken bazı aksaklıklar ile karşılaşmaktadır. Medyada verilen mesajları engelliler açısından değerlendirmek gerekirse bazı temel özellikleri sıralamak mümkündür. Bu özelliklerin başında; engelli bireyler ve engelli olma durumunun topluma, eski zamanlardan günümüze doğru bakıldığında yanlış, önyargılı, ayrımcılık içeren mesajların verildiği görülmektedir.

⁴¹ Bilgen Özen, a.g.e

⁴² Bilgen Özen, a.g.e

Geleneksel ve sosyal medya engelli bireylerle ilgili haber niteliği taşıyan konuları çoğu zaman göz ardı etmekte ve bu bireyleri yok saymaktadır. Bu nedenle amacı reyting olan medya, engelli bireyler ile ilgili haberlere gerektiği kadar yer vermemektedir. Medya, engelli bireyler ile ilgili toplumda yaygın olan korunmaya muhtaç, toplumun diğer üyeleriyle eşit olmayan mağdur, aciz görülmek şeklindeki önyargıları desteklemektedir.

Önyargılı düşünce ve davranışlar geçmişten günümüze kadar engellilerin sırtında taşıdığı bir yük olmuştur. Sonuç olarak bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan birçok davranış engelli bireylerin hayatlarındaki sorunlara yenisini ekleyerek günlük yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Engelli bireyler ile ilgili farkındalık yaratmak ve dikkat çekmek için haberi medyada sunarken ilgi çekici hale getirerek öyküleştirilmek gerekmektedir. Böylelikle yayıncılık alanında engelli bireylere daha fazla yer verilerek, toplumda yer edinmeleri sağlanmış olmaktadır. Medyada alınacak önlemler göz önünde bulundurulurken sosyal medyanın gücünü de göz ardı etmemek gerekir. Günümüzde sosyal medya kullanılmadan etkin şekilde sosyal çevrede var olmak ve mücadele sürdürmek olanak dâhilinde değildir. Bu nedenle sosyal medya kullanımında da engelli bireylere yönelik paylaşımlar, bilgilendirmeler yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- 1961 Anayasası. (2017). Anayasa.gov.tr: https://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/GenelKurul/Basvuru_Karari/2017-34.pdf adresinden alındı
- Akbaba, S. (2004). Psikolojik Sağlığı Koruyucu Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Altı Nokta Körler Derneği. (tarih yok). www.altinokta.org.tr: <http://www.altinokta.org.tr/sayfalar.asp?sayfa=28> adresinden alındı
- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım. Ufku Ötesi Bilim Dergisi, 2(1), 1-11.
- Aslan, M., & Şeker, S. (2011). Engellilere Yönelik Toplumsal Algı ve Dışlanmışlık (Siirt Örneği). Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu (s. 455- 457). Siirt Üniversitesi.
- Aydın, O. (1985). Davranış Bilimine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Aygen, M. (2014). Sosyal Belediyecilik Üzerine Bir İnceleme: Elazığ Belediyesi Örneği. Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 1(1), 174-176.
- Bilgen Özen, M. (2018, 11 23). Türkiye Körler Federasyonu Resmi Web Sitesi. Medyanın Engellilere Bakışı: <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/medyaninbakisi.asp> adresinden alındı
- Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu? Ankara Dergiler, 178-179.
- Conyne, R. (1983). Two critical issues in primary prevention: What it is and how to do it? The Personnel and Guidance Journal, 331-334.
- Çalık, S. (2010). Engelli Kavramına Bakış ve Tarihsel Süreç. Genç Engellilerin Toplumsal Yaşamla Bütünleşme Projesi, 9. İzmir: Spina Bifida Derneği Yayını.
- Ebeling, R. M. (2007, Aralık). Marching to Bismarck's Drummer: The Origins of the Modern Welfare State. Freeman: <http://fee.org/files/docLib/0712Ebeling.pdf> adresinden alındı
- Engelliler Hakkında Kanun. (2005, 07 01). 02 02, 2019 tarihinde Mevzuat.gov.tr: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> adresinden alındı
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. (2009, Temmuz 14). Ocak 13, 2019 tarihinde humanrightscenter.bilgi.edu.tr: <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EngellilerinHaklarinalliskinSozlesme.pdf> adresinden alındı.

- Güloğlu, T., & Es, M. (2008). Yerleşen Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler. 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı (s. 257-267). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- İBB Kütüphane Müzeler Müdürlüğü. (2016). İBB Sesli Kütüphane: <https://seslikutuphane.ibb.gov.tr/tr/hakkimizda-0.html> adresinden alındı
- İBB. Engelliler Müdürlüğü. İbb.gov.tr: http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Documents/engelliler_mudurlugu/engellibrosur_2017.pdf adresinden alınmıştır
- İhlas Haber Ajansı. (2014, 04 12). Büyükşehir Belediyesi'nden Engelliler İçin 'Engelsiz Film' Gösterimi: <http://www.hurriyet.com.tr/buyuksehir-belediyesi-nden-engelliler-icin-engelsiz-film-gosterimi-37206745> adresinden alındı
- Kaboğlu, İ. (1994). *Özgürlükler Hukuku*. İstanbul: Ala Yayınları
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Kanald. (2013, 04 30). Kanal D'den "Engelsiz" Projesi: <https://www.kanald.com.tr/kanal-d-nden-engelsiz-projesi> adresinden alındı
- Kapani, M. (1980). Kamu Hürriyetleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Kapani, M. (1993). Kamu Hürriyetleri. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Kara, D. (2014, 11 08). Facebook'un Kuruluş Öyküsü ve Kısa Tarihi. Medya Akademi: <https://www.medyaakademi.org/2014/11/08/facebookun-kurulusu-ve-tarihi/> adresinden alındı
- Karakuş, B. (2014). Sözcüklerin Büyülü Dünyasına Açılan Kapı: Milli Kütüphane Konuşan Kitaplık Görme Engelliler Merkezi. Hukuk Gündemi, 26-27.
- Koray, M. (2005). Sosyal Politika. Ankara, Ankara: İmge Kitabevi.
- Müftüoğlu, Özgür. ozgurlukdunyasi.org/arsiv: <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/106-sayi-217/379-kilicdaroglundun-sosyal-devlet-soylemi-uzerine> adresinden alındı
- Nobel Yayın. (2018, 02). <https://www.nobelyayin.com/detay.asp?u=14762> adresinden alındı
- Özbek, N. (2002). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet. Toplum ve Bilim, 11-15.
- Özdemir, İ. M. (2008). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler. Konya.
- ÖZİDA, B. Ö. (2009). Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor? 33-35. Ankara.
- Öztürk, M. (2013). Hayata Renk Katanlar. Ağrı: İlke Yayıncılık

- Özyürek, M. (1977). Effects of live, audio and print presentation of a discussion about physical disabilities on attitude motivation toward disable person in Turkey. Unpublished Doctoral Dissertation. University Of Nort Hern Colorado.
- Pierson, C. (2000). Modern Devlet. (D. Hattatoğlu, Çev.) İstanbul: Çivi Yazıları.
- Resmi Gazete, Anayasa Mahkemesi Kararı. (2013, Temmuz). Aralık Cumartesi, 2018 tarihinde www.resmigazete.gov.tr: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130718-21.htm> adresinden alındı
- Sarıgül, A. (2016, Ekim). Engelliliğe Tarihsel Bir Bakış. Bedensel Engellilerde Sosyal Dışlanma Ağrı İli Örneği. Erzurum, Türkiye: Atatürk Üniversitesi
- Saygın, G. (2002). Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor? Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler Dairesi Başkanlığı.
- Sen, A. (2000). Social Exclusion: Concept, application and Scrutiny . Asian Development Bank, s.4.
- Seyyar, A. (1999). Bakıma Muhtaçların Sosyal Güvenliği. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Seyyar, A. (2013). Engelli ve Yaşlı Hizmetlerinde Sosyal Bakım. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Shakespeare, T., & Watson, N. (1997). in Disability Studies: Past Present and Future. Defending the Social Model (s. 293-300). içinde Disability Press.
- Şat, N., & Göver, T. (2017). Engelliler İçin Belediyelerin Erişilebilirlik Sorumlulukları: Çorum Engel Haritası Projesi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 539.
- Şişman, N. (2012). Kaderle Tasarım Arasında. İstanbul: Timaş Yayınları.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2019, 01 17). orgm.meb.gov.tr. Görme Engelliler İçin Taşınabilir Kütüphane: <https://orgm.meb.gov.tr/www/gorme-engelliler-icin-tasinabilir-kutuphane/icerik/1140> adresinden alındı
- Talas, C. (1999). Ekonomik Sistemler. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Terzioğlu, A. (1976). Türklerin Orta Asya ve Hindistan'da Tesis Ettikleri Hastaneler. 7. Türk Tarih Kongresi Bildirileri Kongreye Sunulan Bildiriler (s. 803-804). Ankara 1981: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- The Brand Age. (2017, 11 08). <http://www.thebrandage.com>: <http://www.thebrandage.com/turk-telekom-kitaplara-ses-uygulamasi-ile-dunya-cocuk-kitaplari-haftasina-hazir-7700> adresinden alındı

- Trt Haber. (2014, 05 20). Görme Engelliler İçin Telefon: <https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/gorme-engelliler-icin-telefon-128219.html> adresinden alındı
- Tutan, M. (2016, 04 08). RoyandTeddy. Engelliler İçin Dijital ve Sosyal Medya: <http://blog.royandteddy.com/engelliler-icin-dijital-ve-sosyal-medya/> adresinden alındı
- Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (2017, 01 02). www.udhb.gov.tr. Engelsiz Ulaşım ve İletişim: http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/SGB/tr/Pdf/20170102_093629_5643_1_88338.pdf adresinden alındı
- Yay, S. (2014). Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet. Dergi Park, 3(9), 157.

TABLO-1 OLUŞTURULURKEN YARARLANILAN KAYNAKLAR

- <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/devlet-dezavantajli-kesimlere-kol-kanat-gerdi-41123437>
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bir-annenin-ogluyla-yasam-mucadelesi-onu-olumden-kurtardim-41305573>
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/engelli-iki-cocuk-annesi-isterdim-ki-bir-kez-olsun-anne-desinler-41513325>
- <https://www.milliyet.com.tr/ege/herkesi-eksikligiyle-severek-yasamaliyiz-6210940>
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/engelliler-gecesi-nde-bile-engele-takildilar-2364008>
- <https://www.sabah.com.tr/akdeniz/2020/02/29/engelli-isciyi-cok-uzduler>
- <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2019/12/24/engelli-genc-ve-annesine-baskan-simsek-sahip-cikti>
- <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/05/18/arinc-engellileri-biz-fark-ettik>
- <https://www.posta.com.tr/muhtaclara-vakif-yardimi-1338636>
- <https://www.posta.com.tr/engelli-vatandas-destek-alip-hayvancilik-yapmaya-basladi-2228411>
- <https://www.posta.com.tr/engelli-vatandasi-yolun-karsisina-gecirdi-video-2046075>